

F.W.J. Scholten

De Markeverdelingen in Zuidoost-Salland

Scriptie sociale geografie, hoofdvak historische geografie.

Utrecht, 1974.

Docent: drs. J.D.H. Harten, supervisie: prof.dr. A.C. de Vooy

I N H O U D

=====

Inleiding		3
Hoofdstuk	I VOORGESCHIEDENIS	5
Hoofdstuk	II BRONNEN VOOR HET ONDERZOEK	15
Hoofdstuk	III FYSISCH-GEOGRAFISCHE STRUCTUUR	17
Hoofdstuk	IV MARK HELLENDOORN	19
	A. Toestand voor de verdeling	19
	B. Verdeling van de mark Hellendoorn	20
Hoofdstuk	V MARK LUTTENBERG	29
	A. Toestand voor de verdeling	29
	B. Verdeling van de mark Luttenberg	30
Hoofdstuk	VI MARK NOETSELE	34
	A. Toestand voor de verdeling	34
	B. Verdeling van de mark Noetsele	34
Hoofdstuk	VII MARK DAARLE	40
	A. Toestand voor de verdeling	40
	B. Verdeling van de mark Daarle	40
Hoofdstuk	VIII ONDERLINGE VERGELIJKING VAN DE VIER ONDERZOCHE MARKEN	45
	A. Grondbezit	45
	B. Wegennet	47
	C. Perceelsvormen	48
Hoofdstuk	IX ONTWIKKELING VAN HET NIEUWE GRONDBEZIT NA DE VERDELINGEN	50
	A. Mark Hellendoorn	50
	B. Mark Luttenberg	52
	C. Mark Noetsele	53
	D. Algemeen	54
Hoofdstuk	X ONTGINNING VAN DE VERDEELDE GRONDEN	56
	A. Bebossing	56
	B. Ontginning tot bouw- en weiland	58
Hoofdstuk	XI DE GRONDVERDELINGEN IN HET HUIDIGE LANDSCHAP	62
Hoofdstuk	XII SAMENVATTING	66
Noten		71
Foto's		76
Figuren en Bijlagen		77

I N L E I D I N G

=====

De verdeling van de marken in Oost-Nederland die in de loop van de negentiende eeuw tot stand kwam, betekende het einde van een vorm van sociaal-economische organisatie, die vele eeuwen lang in sterke mate een stempel had gedrukt op de samenleving en de structuur van het landschap ter plaatse. Wel was de kracht van de marke-organisatie in de loop der tijden door allerlei onstondigheden afgenomen. Het name was het aantal ongewaarden, dat gebruik maakte van de gemeenschappelijke gronden, toegenomen, kwamen aangravingen van de markegrond steeds veelvuldiger voor en hadden gemeentelijke- en andere overheidsinstanties taken van het markgenootschap overgenomen. In principe bleven niettemin de gewaarden voor een belangrijk deel de gang van zaken in de marken bepalen. Het grootste deel der markegrond bleef onontgonnen in gemeenschappelijk bezit en werd gemeenschappelijk geëxploiteerd, hetgeen ook zijn neerslag vond in het landschapsbeeld.

Het is duidelijk, dat de opheffing van de marken de weg opende voor veel veranderingen van sociaal-economische en landschappelijke aard, waarbij vooral belangrijk was, dat de tot dan toe gemeenschappelijke gronden in particuliere eigenden overgingen.

De materie van de verdeling en haar gevolgen is tot nu toe weinig onderzocht. Ondanks het feit, dat de marke-verdelingen betrekkelijk kort geleden plaats vonden, is zowel de literatuur als het archiefmateriaal over dit onderwerp zeer gebrekkig.

In deze scriptie zal allereerst aandacht worden geschonken aan de achtergronden van de grootscheepse negentiende-eeuwse marke-verdelingen, geplaatst in het kader van de agrarische ontwikkeling. Vervolgens zal voor de marken Hollendoorn, Lattenberg, Hootsele en Daarle worden onderzocht hoe de verdelingen tot stand kwamen en tot welke veranderingen deze hebben geleid. Daarbij zullen de gevolgen voor de bezitsstructuur en het cultuurlandschap centraal staan.evens zal worden nagegaan of en in hoeverre deze gevolgen na verloop van tijd nog hun invloed deden gelden.

De keuze van Zuid-Salland als gebied van onderzoek hangt samen met een studie op de afdeling Historische Geografie van het Geografisch Instituut te Utrecht, betreffende de ontginningen in de 1e helft der 19e eeuw in deze landstreek. (1)